№ 31 Փետրվարի 20 (Մարտի 4) 1881 Փետրվարի 20 (Մարտի 4) № 31

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Թղթակցութիւնները դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մանկական թատրոն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիֆլիսի դուման. Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիա.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դաւիթ բէկ.

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Մեր հասարակութիւնը ամեն բանի մէջ ծայրայեղութիւն է սիրում: Առնենք օրինակի համար թատրոնի գործը:

Մի ժամանակ մեր հասարակութիւնը անտարբեր էր համարում թատրոնը առհասարակ, չէր յաճախում թատրոնական ներկայացումները, իսկ այժմ այն ծայրայեղութեանն է հասել, որ հայոց և վրաց թատրոնական ներկայացումների ժամանակ դուք շատ անգամ կը տեսնէք լօժաներում, բազկաթոռներում և աթոռներում ծնողներին իրանց երեխաների հետ: Նրանք չեն մտածում այն բանի վրայ արդեօք այն պիէսան, որի ներկայացմանը նրանք բերում են իրանց զաւակներին բարոյական է, թէ բարոյական չէ մանուկների համար, կարող է կրթողական թէ փչացնող ազդեցութիւն ունենալ երեխաների վրայ:

Ամեն տեղ հասկացել են արդէն, որ ինչպէս մանկական գրքերի բովանդակութիւնը պէտք է տարբերվի հասակաւոր մարդկանց ընթերցանութիւնից, այնպէս էլ մանկական թատրոնական ռեպերտուարը պէտք է տարբերվի սովորական թատրոնական ռեպերտուարից: Բայց մեզանում այդ ճշմարտութիւնը դեռ չեն հասկացել և շատ անգամ դուք կը տեսնէք որ հայ և վրացի ընտանիքները տանում են իրանց հետ իրանց երեխաներին այնպիսի թատրոնական ներկայացումներին, որոնք տրվում են միմիայն հասակաւորների համար:

Այդ պատճառով չէ կարելի չը համակրել հայոց թատրոնական կոմիտէտի այս օրերս արած փորձին մանկական ներկայացումներ տալու: Պիէսաների ընտրութիւնն էլ վատ չէր:

Եւրոպական մեծ քաղաքներում որ Մոսկվայում, Պուշկինի արձանի մօտ եղած թատրոնը շաբաթը մի անգամ տալիս է ցերեկային երեխաների համար ներկայացումներ և այն օրը թատրոնի կառավարիչ, տիկին [illegible] է ուղարկում մի քանի տոմսակներ Մոսկվայի այս և այն թէ իգական և թէ արական գիմնազիաներին: Այդ տեսակ ներկայացումների ռեպերտուարը, ինչպէս ասացինք, պէտք է բոլորովին տարբերվի սովորական ներկայացումների ռեպերտուարից և պէտք է կրթողական ազդեցութիւն ունենայ պատանիների համար:

Բոլորովին մանկական թատրոնը պէտք է կազմվի այնպիսի ռեպերտուարից, որ մատչելի լինի մանուկներին, ինչպէս մատչելի են լինում մանուկներին մանկական գրքերը՝ առակներ, թեթև, զւարճալի բարոյական [illegible], բարոյական պատմուածքներ: Պատանիների համար ռեպերտուարը կարող է կազմված լինել այն պիէսաներից, որոնց հետ տեսականապէս նրանք ծանօթանում են գրականութեան պատմութեան դասերից: Մոսկվայի վերև յիշված թատրոնում աշակերտների համար տրվող ներկայացումները բաղկացած են լինում գլխաւորապէս ռուս կլասիկական գրողների պիէսաներից, Ֆօն-Վիզինի, Գրիբոեդովի և այլ սրանց նման հեղինակութիւններից:

Եթէ թատրոնը կրթարան է, եթէ նա այն դերը պէտք է խաղայ հասարակութեան մէջ, որ խաղում է գրականութիւնը, եթէ թատրոնը դպրոց է հասակաւորների համար, նա կարող է կրթական ազդեցութիւն ունենալ և նորահաս սերունդի վրայ:

Բայց այն ժամանակ մանկահասակ հանդիսականների համար ռեպերտուարը պէտք է բոլորովին տարբերվի այն ռեպերտուարից, որ նշանակված է հասակաւորների համար:

Ցանկալի է որ մեր հայոց և վրաց բեմերը այդ ճշմարտութիւնը կատարելապէս հասկանային և այդ ուղղութեամբ տանէին իրանց գործը, ժամանակ առ ժամանակ ներկայացումներ տալով յատուկ մանուկների, կամ գոնէ երկու սեռի պատանիների համար:

Գ. Ա.

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

Դ.

Դռնից լսվեց նրա պարկապզուկի (*) միալար ձայները, որոնց ներդաշնակում էր աշուղի տխուր երգը.

«Ազիզին, ազիզին, սիրուն ազիզին,
«Թէ ինձ չը տաս դու մի պաչիկ,
«Ես պարոնին գանգատ կանեմ,
«Արտօս ցաւը նրան կը յայտնեմ.

«Ազիզին, ազիզին, սիրուն ազիզին
«Թէ չը դառնաս դու իմ կինիկ,
«Ես պարոնին գանգատ կանեմ,
«Քո մօր գլխից քեզ կը խլեմ.

«Թէ պարոնն էլ ինձ չը լսէ,
«Խոր գերեզմանն ինձ կը ծածկէ,
«Այն ժամանակ ես [illegible],
«Կը բողոքեմ [illegible]:

Դա աշուղի երգ էր, որ իր հայրենի, սիրոյ [illegible] մէջ նա [illegible] է ընտրում [illegible], որ նրանից է սպասում բողոքը, [illegible], [illegible] որ թագաւոր է իր համար.

[illegible] բանաստեղծի երգը դուրս եկաւ [illegible] ազիզիներին ու հարսներին, որոնք սպասի [illegible] [illegible] հիւրերի առաջ. [illegible] գիշերները [illegible] տուն իրանց ընկերների համար. Բէկի տան ընտանիք բոլոր [illegible] խաւար [illegible]:

*) Վրացիք կոչում են ս ա վ ի ր ի.

Հիւրերի հետ եկած սպասաւորները, երիտասարդ, ծառաներ բազմած մեծերին, [illegible] էին այդ ազնիւ բազմութիւնը, որ իր խառնակայն բազմախօսութիւններով [illegible] էր գիշերային լռութիւնը. Հիւրերից մէկը, գինու ազդեցութեան տակ, [illegible] [illegible] էր և [illegible] էր իր ընկերներին. Ոմանք պարում էին, ոմանք [illegible] էին, իսկ ոմանք իրանց անձնապաշտական երգերով խլացնում էին աշուղի ձայնը, [illegible] [illegible] նրա պարկապզուկի [illegible].

Նրանք խմբով մտնում բէկի անձնական դահլիճը, այնտեղ [illegible], գոռում, գոչում էին, որ նա դուրս գայ և իրանց ընդունէ. Բայց բէկը չը շարժվեցաւ իր տեղից, ոչ թէ նրանց չը պատուելու համար, այլ այնպիսի այցելութիւնները այնքան յաճախ էին կրկնվում, որ տանտէրը [illegible] հանգստութիւնը [illegible] նրանց քմահաճոյութեանը.

—Եկ [illegible] դուրս, եթէ դուրս չը գաս,— եկ [illegible], գոչում էին ամեն կողմից.

Այդ միջոցին [illegible] իշխանը ներս մտաւ, և [illegible] բէկի մօտից, [illegible] դուրս նրան, ասելով.

—Լսիր, ինչ որ ասում է քեզ պարոնից [illegible] բազմանուները. քեզ ժամանակ մեծն ու պատիւը մէկ գին ունեն.—ընծայ.

Երբ բէկը յայտնվեցաւ, [illegible] ընդունեցին նրան ուրախութեան աղաղակներով. Նրանցից մէկը գինով լիքը բաժակը դէմ արեց բէկի բերանին, և բոլորը [illegible] խմելու յետոյ, հրամցրեց նրանց իր մօտ. Բոլորը խմբով ներս մտան. Աննման [illegible] խառն բազմութիւնով. Բայց տեղ [illegible] էր միայն [illegible] որ այդ միջոցին [illegible] [illegible] էր. Հիւրերը մի քանի բարձ [illegible] [illegible], երիցեցին, պարոնցին, [illegible], և [illegible]

[illegible] յետոյ, [illegible] [illegible] վրայ, որ [illegible] էր բէկը. Նրանց հետ եկած սպասաւորները գնացին տան միւս ծառաների անձնական, բէկի գինու [illegible] բարիքը վայելելու համար. Մի քանի րոպէից յետոյ լսվում էին նրանց ուրախութեան [illegible] աղաղակները.

Աշուղին զարմացած նայում էր այդ ամենը, [illegible] մարդկանց վրայ, որոնց նմանը միայն [illegible] [illegible] կարելի էր տեսնել, երբ թէ [illegible], թէ [illegible], երբ թէ [illegible], թէ [illegible] [illegible] են լինում մի տեսակ գժութեան հասցրած ուրախութեան. Նա մտածում էր. միթէ դրանք պիտի լինեն իր հայրենիքի փրկիչները, միթէ դրանցից մի լաւ բան կարելի էր սպասել.

Բացի [illegible] իշխանից, [illegible] հիւրերը [illegible] և երեք հոգի էին. Նրանց մէջն էր [illegible] Մխիթար [illegible], միակ [illegible], որ [illegible] էր բոլորից իր [illegible]. [illegible] [illegible] հետ միացնել գիտէր և [illegible] [illegible], իսկ [illegible] հետ՝ [illegible]. Նրանց մէջն էր լաւնեցի Աւթանդիլ [illegible], մի [illegible] [illegible] և [illegible] մարդ, որի մէջ [illegible] այն [illegible] [illegible] էր հասել, որ ամեն անգամ, երբ [illegible] էր նրան իր [illegible], [illegible] էր, որ այդ [illegible] մի այլ [illegible] չէ կարող տալ, բայց միայն մի [illegible]. Նրանց մէջն էին մեծ Դիմիտրին և փոքր Դիմիտրին, որոնք [illegible] երկու [illegible], [illegible] էին միմեանց թէ [illegible] թէ [illegible], միայն փոքր Դիմիտրին իր [illegible] մէկը [illegible] [illegible] էր [illegible] մէջ և միշտ մի [illegible] [illegible] [illegible] էր [illegible], թէ մի էր այդ [illegible] [illegible], որ ինչն էլ [illegible] [illegible] [illegible] նրա երկու [illegible] [illegible]

[illegible] Նրանց մէջն էր [illegible], մէկ [illegible] [illegible], [illegible], մի [illegible] [illegible] մարդ, որ իր [illegible] [illegible] համար յայտնի էր [illegible] «[illegible]»: Նրանց մէջն էր [illegible] [illegible] իշխանը, մի [illegible] [illegible], որ միշտ [illegible] էր, թէ իր [illegible] [illegible] [illegible] միայն [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible]. Նրանց մէջ էր [illegible], որը [illegible] [illegible] էր, և [illegible] [illegible] [illegible] էին, երբ նրան չէ [illegible] [illegible] մի բան [illegible]. Նա [illegible] է իր [illegible] [illegible], [illegible] է և միւս օրը [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] նրա [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] չը [illegible]. Նրանց մէջն էր [illegible] Մօսին [illegible] [illegible], որ իր [illegible] [illegible] համար յայտնի էր [illegible] «[illegible]»: Բացի դրանցից, այնտեղ էին [illegible] [illegible] բէկը և [illegible] [illegible] [illegible], որոնց երկուսն էլ [illegible] [illegible] էին, երբ իրանց [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] էին [illegible] նրանց. Նրանց հետ էր և [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible], և միշտ [illegible] էր, երբ ինքը [illegible] դրանցից մէկին [illegible] է, այն օրը [illegible] չէ դուրս գալիս, [illegible] [illegible], որ [illegible] մի չար բանի [illegible] [illegible]. Բացի այդ ամեն [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], նրանց մէջ կային երկու [illegible] [illegible], որոնց մէկին [illegible] էին [illegible], իսկ միւսին [illegible], այս [illegible] [illegible] [illegible] էր, երբ նա [illegible] [illegible] [illegible], և երբ [illegible] [illegible] [illegible] նրան, թէ ինչ էր [illegible], որ [illegible] [illegible], նա [illegible] մի [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible].

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱ

—

Փետրվարի 13-ին նշանակված էր Թիֆլիսի դումայի նիստը, բայց նա չը կայացաւ, որովհետև ձայնաւորները օրէնքով որոշված թւով չէին հաւաքվել։ Նրանները ընդամենը 17 մարդ էին։

Երեքշաբթի, փետրվարի 16-ին դարձեալ չը կայացաւ դումայի նիստը, որովհետև այդ օրը ընդամենը 21 ձայնաւորներ հաւաքվեցան։ Քաղաքագլուխը յայտնեց, որ թէև փետրվարի 20-ի համար նիստ էր նշանակել, բայց որովհետև այդ օրը տօն է, ուրեմն նիստը յետաձգվում է փետրվարի 23-ին։

Պէտք է նկատել, որ քաղաքային այժմեան շրջանի ինքնավարութեան ներկայացուցիչների գործունէութիւնը մի տխուր երևոյթ է ներկայացնում։

Հարիւր հազար բնակիչ ունեցող Թիֆլիս քաղաքը 72 մարդ է ընտրել իր գործերը անօրինելու համար և այդ 72 մարդիկ պարտաճանաչութեան զգացմունքից մինչ այն աստիճան զուրկ են, որ դումայի նիստին նրանցից գոնեա 24 չեն կարողանում հաւաքվել։

Չենք խօսում այն իրողութեան վրա, որ քաղաքի մէջ սարսափելի թանգութիւն է տիրում, որ մի քանի փողոցները կատարելապէս անանցնելի են և 1860 թուականից մինչև այժմ երբէք չեն վերանորոգվել, որ քաղաքի հեռաւոր և բազմամարդ մասերը գրեթէ բոլորովին չեն լուսաւորվում, որ քաղաքացիները և նոյն իսկ ձայնաւորները ստիպված են մթերքների համար նշանակված տախտակից աւելի վճարել, այլ օրինակ կը բերենք դումայի քննութեանը ենթարկված Թիֆլիսի ել և մուտք հաշիւը, որ մինչև այժմ վերջացած և հաստատված չէ։ Յայտնի է, որ քաղաքային բարեկարգութիւնները մեծ կապ ունեն այն ծախսերի հետ, որոնք պէտք է անել այդ բարեկարգութիւնների համար։ Թիֆլիսի ել և մուտք հաշիւը 1881 թուականի համար պէտք է հաստատված լինէր գոնէ անցեալ տարվայ վերջին ամիսներում, մինչդեռ նոր տարվանից արդէն երկու ամիս է անցել, և հաշիւը չէ վերջացրած։

Մենք կարող էինք այսպիսի շատ օրինակներ բերել, բայց բաւական է ասել որ մեր ինքնավարութեան ղեկավարների անտարբերութիւնը երևում է նոյն իսկ այն փաստից, որ 72 ներկայացուցիչներից գրեթէ երբէք 24-ին կարելի չէ լինում հաւաքել դումայի նիստերի ժամանակ։

Մենք անկարելի ենք համարում, որ Թիֆլիսի հարիւր հազար բնակիչների մէջ չը գտնվին գոնէ 72 անձինք, որոնք շաբաթվայ մէջ իրանց ժամանակից 6 կամ 7 ժամ չը կարողանան նուիրել քաղաքային գործերին։ Մեզ չէ զարմացնում այն իրողութիւնը, որ Թիֆլիսը չէ բողոքում իր ներկայացուցիչների անգործունէութեան և անտարբերութեան դէմ,—այդ երևոյթը իր պատճառներն ունի,—բայց մեզ զարմացնում է և տխուր է թւում այն հանգամանքը, որ Թիֆլիսի այժմեան ներկայացուցիչները տեսնելով տեսնում են իրանց անկարողութիւնը ծառայել քաղաքին, աշխատել նրա բարեկարգութեան համար, պաշտպանել քաղաքային շահերը, այդ բաւական չէ՝ տեսնելով նկատում են, որ իրանք այս կամ այն պատճառով անկարող են շաբաթվայ մէջ մի քանի ժամ նուիրել քաղաքային գործերին, և այնուամենայնիւ մնում են իրանց պաշտօնի մէջ, կրում են ձայնաւորի պատուաւոր անունը, չեն հրաժարվում իրանց պաշտօններից և տեղ չեն տալիս ուրիշներին, որոնք եթէ աւելի ընդունակ չեն լինի, գոնէ կը կարողանան ժամանակ գտնել քաղաքային գործերով զբաղվելու համար։

Մենք չենք կարծում, որ մեր քաղաքացիներից և նոյն իսկ այժմեան ձայնաւորներից մէկը ասէր, թէ Թիֆլիսը հասունացած չէ քաղաքային ինքնավարութեան համար։ Ուրեմն եթէ այդպէս է, Թիֆլիսը, ինչպէս և անգլիացիական մեր միւս քաղաքները, ընդունակ է օգուտ քաղել քաղաքային ինքնավարութեան բարիքներից, բայց եթէ մի և նոյն ժամանակ մեր քաղաքային գործերը բ ա ր ձ ի թ ո ղ ի են թողնում, ուրեմն պէտք է եզրակացնել, որ ձայնաւորների այժմեան կազմակերպութիւնն է անընդունակ։

Մեր կարծիքով մի օրինակելի, անշահասէր և հասարակական գործիչների փորձ բարձրացնող փորձանք կը լինէր, եթէ Թիֆլիսի ձայնաւորները, փորձութիւնը և քաղաքագլուխը իրանց գործունէութիւնը ենթարկէին հասարակական դատաստանին, որից ոչ մի ազնիւ գործիչ չը պէտք է վախենայ։ Թող ի նկատի ունենան մեր քաղաքային գործիչները, որ միայն իրանք կարող են տալ հասարակութեանը. կ ա մ ե ն ո ՞ ւ մ ե ք մ ե զ թ է ո չ, իսկ հասարակութիւնը առանց այդ հարցի միջոց չունի տալու. ե ս ձ ե զ չ ե մ կ ա մ ե ն ո ւ մ, դ ո ւ ք ի մ գ ո ր ծ ե ր ս բ ա ր ձ ի թողի էք արել։

—

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Ալէքսանդրապօլ, փետրվարի 7-ին

Հաճեցէք այս երկտող նամակս, ձեր լրագրի անկիւններից մէկում զետեղելու։

Մօտ օրերումս եկել է Ալէքսանդրապօլ մի Վանեցի հայ լուսաւորչական ծերունի, Գրիգոր Նազարեանց անունով, իր կորած քսան և մի ամեայ որդի՝ Ղազար Գրիգորեան Նազարեանցին որոնելու, որը արդէն երեք տարի է հեռացել է հայրենիքից—Վանից և ուղևորվել է կովկաս, փող աշխատելու.—Խղճալի ծերունին, Էջմիածնում, Երևանում, Ախալքալաքում, Ալէքսանդրապօլում և նրանց շրջականներում, կորած որդուն երկար որոնելուց յետոյ—չը գտնելով, իր աղքատութեան և անկարութեան պատճառով այլ ևս ուրիշ քաղաքներ գնալ չը կարողանալով, այժմս «Մշակ» լրագրի միջոցաւ գրելով խնդրում է այն անձինքներից, որոնք որ և է տեղեկութիւն ունեն այդպիսի մէկի մասին, չուշանալ բարեհաճեն յանուն մարդասիրութեան, կամ «Մշակ» լրագրի միջոցաւ, կամ ուղղակի Ալէքսանդրապօլ Հովհաննէս Բաղրամեանցին յայտնել իրանց ունեցած տեղեկութիւնները։

Խնդրում ենք «Кавказъ»-ի և «Մեղու»-ի յարգոյ խմբագիրներից, որ նրանք ևս բարեհաճեն այս երկտողը իրանց լրագիրներում արտատպելու։

Հովհաննէս Բաղրամեանց

—

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 15 փետրվարի

«Մեղուի» № 12-ի մէջ տպված Ալէքսանդրապօլից նամակը ամբողջապէս նուիրված լինելով իմ անձնաւորութեանս, ես պարտաւորութիւն եմ համարում ինձ մի քանի խօսք նուիրել այդ նամակի հեղինակներին, որպէս զի մի զուր չը հասկացվին այդ պարոնները և նոյնպէս նրանց համախոհները՝ թէ վերջապէս կարողացան գտնել մի միջոց, մի արատ, որով կարող եղան թուլացնել ինձ հակառակորդներին գինարկելու գործի մէջ և զրանով վնաս գցել իմ պատիւս հասարակութեան առջև։ Թէպէտ այդպիսի անտեղի հակառակորդների և նրանց սուտ նամակների ամենափոքրիկ պատասխանը լռութիւն պիտի լինէր, բայց որովհետև յիշեալ նամակում մի քանի տող ևս նուիրված է գրականական հայրերի, ուստի անկարող եղայ բոլորովին լռել այդ հաշւոյ վերաբերութեամբ։

Ո՞րքան անազնիւ, մարդ, ասում եմ, պիտի լինի այն անձը, որ փոխանակ ապացուցանելու իր հակառակորդի թէ գրականական աշխատութեան և թէ հասարակական գործերի մէջ, նա թող է տալիս՝ իրան անձնական աղօտ ու զրպարտութիւններով որպէս թէ պախարակել և արատաւորել նրա պատիւը և զրանով ջանալ խեղդել նրա ազատ, ինքնուրոյն համոզմունքներից բղխած ձայնը, որ ուղղված է լինում ընդդէմ իր հակառակորդների... Բայց թող խօսեն, պարոններ, որ ձեր այդ տմարդի վարմունքը, ձեր այդ ազատ արգահատները ոչ թէ կարող են թուլացնել, ընդհակառակն իմ համոզմունքներս և ուղղութեանս մէջ այլ և անհամար կը լինէին մինչև անգամ զօրացնել իմ ուշադրութիւնս այդպիսի նախանձոտ լի նամակի վրա, եթէ նրանում յիշած գրականական զրպարտութիւնները չը դիպչէին իմ անձնաւորութեանս։ Արդեօք ո՞րքան անամօթ պիտի լինէիք դուք, պարոններ, որ այս հետևեալ մի քանի տողերը միասին գրելու ժամա-

---

Հիւրերը նստած էին տախտի վրա, մէկը ծալապատիկ, միւսը ընկողմանած, երրորդը բոլորովին պառկած, մի խօսքով, որպէս պահանջում էր իւրաքանչիւրի հանգստութիւնը։ Բալինդար իշխանը մինչև անգամ իր երկոյն ոտները դրել էր գող Նրատուրի ուսերի վրա և այնպէս թէք էր ընկած, անզգայաբար զգուշացնելով նրան, թէ չը մոռնայ իր ոտները զոգանալ, որովհետև ինքը զեռ քնած չէ։ Այնուհետ կանգնած նրանց հանդէպ, զեռ շարունակում էր իր պարկապզուն ածել, թէև ոչ ոք նրա վրա ուշադրութիւն չէր դարձնում, բացի տան կնիկներից, որ այդ միջոցին շրջապատել էին իրանց սիրելի երգչին և հիանում էին նրա երաժշտական հարստութեամբ։ Պառաւ փեթեանը միայն տեսան էր և իր մտքում անիծում էր իր սև բախտը, ասելով, «Էլի որ տառածան բերեց այդ անզգամներին»... Ազատն նստած էր տախտի մօտ, յատակի վրա։

—Ո՞րտեղ էիք, դարձաւ դէպի նրանց բէկը մի տանձին հեգնական ժպիտով, որ անհամայ երևաց նրա բազմանոց դէմքի վրա։

—Ամեն տեղ, և ոչ մի տեղ, պատասխանեց զագախեցի գող Նրատուրը։— Հիմայ տեսնում ես, այստեղ ենք։

—Սկսեցինք գիւղի ծայրից, սաղ երեանցի կող Օհանէսը, նկատելով, որ գող Նրատուրի պատասխանը այնքան բաւականացուցիչ չէր։— Սկսեցինք գիւղի ծայրից, երգելով, խմելով զառ լիս էինք և ամեն տան մտնում էինք։ Երբ գինու լիքրան դատարկվում էր, այնտեղ լցնում էինք, յետոյ դուրս գալով, կրկին շարունակում էինք մեր զբօսանքը։

—Մի բան մոռացար, կող Օհանէս, նրա բացատրութիւնը ուղղեց Բալինդար իշխանը, գլուխը վեր բարձրացնելով մութթաքայի վրայից.—յետոյ մտանք տէրտէրենց տունը, նրան էլ քաշ տուեցինք մեզ հետ։

—Հա, յետոյ մտանք տէրտէրենց տունը, նրան էլ քաշ տուեցինք մեզ հետ, շարունակեց կող Օհանէսը, անէկաչեկալով.—տէրտէրը պառկած էր, մենք նրան քնած տեղից զոռով վեր կացրինք։

Վերջին խօսքերը վերաբերում էին Մխիթար տէրտէրեանին, որը այդ միջոցին հեռաքրքրութեամբ նայում էր Ազատի վրա։

—Ո՞վ է այդ երիտասարդը, հարցրեց լռելի ձայնով հարցրեց նա Գուլթ բէկից։

—Մեր կողմերիցն է, պատասխանեց նա նոյնպէս կամաց ձայնով։

—Ի՞նչ գործ ունի այստեղ։

—Ես առաւօտեան կասեմ քեզ... պատասխանեց բէկը, և այդ խորհրդաւոր խոստմունքով վերջ տալու համար, դարձաւ դէպի պառաւ փեթեանը, պատուիրելով, որ ընթրիքի սեղանը պատրաստեն։

Հիւրերը պառկ երկարութեամբ շարվեցան տախտի վրա, երբ Թինան և Գարան մտցրեցան և սկսեցին տարածել նրանց առջև ընթրիքի սեղանի սփռոցը։ Տախտը այնքան ընդարձակ էր, որ կարող էր տեղաւորել իր վրա թէ սեղանը և թէ բազմականներին։ Կերակուրները դրվեցան պղնձէ հաստատուն պնակների մէջ։ Ազատին ևս հրաւիրեցին սեղանակից լինել։

Եթէ կերակուրները կարելի է ընդունել որպէս մի ժողովրդի ճաշակի նրբութեան արդիւնք և որպէս նրա բարեկեցութեան արտայայտութիւն, Ազատն այդ մասին ևս մի նպաստաւոր կարծիք չը կազմեց Վ....ի վրա։ Կերակուրների մէջ չէր երևում ոչ պարսկական խոհանոցի կատարելագործութիւնը և ոչ հայկական բազմաճաշակութիւնն ու համեղութիւնը։ Նրանք աւելի կոպիտ և անշնորհ հասարակութիւն էին կովկասեան կիսավայրենի լեռնաբնակների՝ չէրքէզների ու չէչէնների նախապատական խոհանոցին, քան թէ ազգային ինքնուրոյն ճաշակի արդիւնաբերութիւն էին։ Ցոց ձմերի մէջ խորոված ափ-մինդրի հացը նոյնպէս զեռ չէր դուրս եկել իր նախնական դրութիւնից։ Յառաջադիմութիւն նկատվում էր միայն գինու գործածութեան ամանների մէջ, այսինքն արհեստը բաւական զարգացած էր երևում։ Գինին լցրած, որ դրած էր տոլուբաշիի (մատուռայի) մօտ, ներկայացնում էր փխրուդայի գունով ճնշված մի ահագին ամանն, որ նախշած էր սև, անկանոն գծերով։ Նրանից ածում էին արծաթով զարդարած մեծ եղջիւրների մէջ և այնպէս խմում էին։ Թիֆլիսի հայ ոսկերիչները թափել էին իրանց արհեստի բոլոր ճարտարութիւնը այդ գեղեցիկ զաւաթների վրա, որոնցից երկուսը բաւական էին մի մարդու հարբեցնելու համար։ Բայց նրանք երկար պտտվում էին մի ձեռքից միւս ձեռք, թէև հիւրերը զեռ սկսած նստելուց առաջ մի փառաւոր նախաճաշիկ կատարած էին Կախեթի աղոնի ընդելեցի վերաբերութեամբ։

Բէկը սկզբից խիստ տխուր էր և լուռ, բայց նրա մռայլ դէմքը հետզհետէ պայծառանալ սկսեց, որքան եղջիւրները շարունակում էին կատարել իրանց հանգիստ շրջանը։ Մխիթար տէրտէրը նոյնպէս լուռ էր։ Ցացած հիւրերի ուրախութիւնը արտայայտվում էր խառնաձայն աղաղակներով, վայրենի զառանգոչութիւններով և երբեմն հատուկտոր երգերով։ Բոլորը եռանդով խմում էին։ Տոլուբաշին սպառնալիքներ էր կարդում այն սեղանակցի դէմ, որ կը համարձակվէր մինչև վերջին կաթիլը չը դատարկել եղջիւրը։ Ձեռնտուութիւն գործելու դէպքում եղջիւրի մէջ ցացած հեղուկը թափում էին ծոցը, անշնորհքի խմողի վրա։ Ազատն միմանթիյալ մի քանի անգամ մերժեց եղջիւրը կարմիր գինով, մինչև նա, այլ ևս չը կարողանալով դիմանալ, անհնարութեան պատրուակով դուրս գնաց, մեծ ախտատանելու և այնտեղ պառկեց իր հիւր մօտ։

Սենեակի մէջ աղմուկը, շփոթութիւնը հետզհետէ աւելի խառնիխուռն կերպարանք էր ստանում։ Հարսները, աղջիկները, գլուխները կորցրած, ահագին շուրջը պտտվում էին, կատարելով հիւրերի անվերջ հրամանները։

—Իմ պապը ամեն անգամ մի ամբողջ խորոված գառն էր ուտում, դու հիմայ ինձ այդ ծուլութով գլխից կհաշվես, ջաղացքի պառաւ, ասում էր շուշեցի Զաքարիայ իշխանը, դառնալով դէպի փեթեանը, և խորոված փասանի ամբողջ կէսը իր բերանը դնելով, կարծես, ցոյց տալու համար, թէ ինքն էլ կարող է հանգուցեալ պապի գովելի օրինակին հետևել։

—Իմ պապը մի ամբողջ խորոված գառն էր ուտում, այդ ճշմարիտ է, պատասխանում էր նրան Բալինդար իշխանը ծիծաղելով.—բայց գիտես, որ նա իր թրի մի զարկով տասնչին եզան գլուխն էր կտրում, իսկ դու, մեծ պապի պապին պատւով, մի փոքրիկ հաւի վիզն անգամ կտրելու ընդունակ չունես։

—Ես իմ թուրը կարող եմ և զանգիր վայի վրա փորձել, պատասխանում էր վիրաւորված Զաքարիան, ձեռքը դէպի իր սուրը տանելով։—Դուրս եկէք, հրամայեցէք ձեր ախոռատանից դուրս բերեն մի գոմէշ, ես կէսից այս թուրով ցոյց կտամ իմ հունարը, թող պապից չմնաց պարծենալու բան ասէք, որ մեծ պապի պապից զօրութիւն չունէի, որքան նա կարծում է։

Բէկը նկատելով, որ այդ վէճը կարող էր շատ հեռու տանել նրանց, երկուսին էլ հանգստացրեց, ասելով.

—Քէֆի ժամանակ որ փորձ չեն անում, այդ կարող ենք թողնել առաւօտեան, եթէ կամենում էք անպատճառ հրապարակի վրա ձեր հունարը ցոյց տալ։

Ազատն նա դարձաւ դէպի պառաւ փեթեանը պատուիրելով, որ մի երկու զաւք մորթել տայ Զաքարիայ իշխանի աջորդակը դուրսհանելու համար։

(Կը շարունակվի)